

Premis Lacetània

Esbart Dansaire Santvicentí

Aina Berenguer i Santamaria

“Set vetes per Catalunya” va ser el treball guanyador del premi Revista Dovella en l’edició del passat any 2015 dels premis Lacetània. Aina Berenguer, tutoritzada per la professora Lluïsa Batista, del col·legi La Salle de Manresa va presentar un extens recull dels orígens i la història de tres grans esbarts dansaires catalans: l’Esbart Joaquim Ruyra, l’Esbart Dansaire Santvicentí i l’Esbart de Rubí. En aquest article es presenta un resum del treball, centrat en l’Esbart de Sant Vicenç.

L'Esbart a la plaça de l'Ajuntament a final dels anys 40 del segle XX (Arxiu Esbart Dansaire Santvicentí)

Els inicis. Primera època

L'Esbart Dansaire Santvicentí va ser fundat l'any 1948 amb la intenció d'agrupar bona part del jovent de Sant Vicenç de Castellet, per dur a terme una tasca de coneixement i divulgació de les danses populars de Catalunya.

Evidentment, hi havia implícita la intenció d'aportar un motiu d'esplai i associacionisme, tan necessari com útil en aquell moment, donades les característiques socials i polítiques del país.

Valentí Santacreu, Pere Vall i Joan Masafret, juntament amb Pere Canal, van ser decisius en la creació de l'esbart. Van aconseguir un nodrit i excel·lent "Esbart Dançaire Santvicentí" de record inesborrable, format per un gran nombre de joves, nens i nenes, distribuïts en tres grups segons les se-

ves edats. Van assolir grans èxits tant dins la població com fora d'ella. Fins i tot, el grup de grans va ser contractat per l'Ajuntament de Barcelona per actuar durant més d'un any en els festivals folklòrics que se celebraven al parc de Montjuïc.

Van començar seixanta-quatre nois i setze noies els quals s'encarregaven de fer córrer la notícia de la nova agrupació, casa per casa, i animaven els joves perquè s'hi unissin.

La colla de grans van ballar per primer cop el 1948 el Ball de Gitanes a l'Ateneu de Sant Vicenç, acompanyats de la cobla "La Principal de Bages".

Antoni Reguant, director de l'Esbart Manresà del 1939 fins al 1953, ensenyava als grans els passos bàsics

que havien d'aprendre els més petits de l'esbart. Aquells primers anys la música dels assajos era cantada pels propis balladors amb l'acompanyament al piano del senyor Canal.

El vestuari aleshores era senzill, i el confeccionaven ells mateixos, fent-se el ret i les mitenes de ganxet. Els nois portaven castanyoles, la meitat anaven vestits de blau i l'altra meitat de vermell. Les vetes de les espardeñyes dels balladors d'aleshores tenien una forma característica: cada noia li cosia les vetes a la seva parella de la forma que més li agradava.

No disposaven d'una sala fixa per assajar i els balladors ho feien al teatre-cine "Olímpia", a Cal Carlos o a la sala de la rectoria.

A poc a poc, l'esbart va anar creixent. Es van formar tres grups de setze parelles i a mesura que se'n fonien uns, se'n creaven d'altres. Es van començar a fer balls d'escenari, ja que les *Gitanes* que es feien eren *esbojarrades* i es ballaven al carrer.

El 1950 van anar a ballar Gitanes a Barcelona, davant les fonts de Montjuïc, i anteriorment ja havien actuat a Balaguer per la Festa Major (1948).

Aquestes dues actuacions van ser les més representatives durant aquests anys, ja que poca gent es desplaçava tan lluny per esbarjo.

Fins l'any 1951, l'esbart va actuar a diverses poblacions de Catalunya, destacant per damunt de totes la interpretació del *Ball de Gitanes*, tradició peculiar i característica de Sant Vicenç.

Per diverses causes internes i externes, l'esbart es va dissoldre el 1951.

Refundació de l'esbart. Segona època

A principis dels anys 70, Vicenç Oriols, director de l'Esbart Manresà del 1954 al 1977, ensenyava caramelles per molts municipis del Bages, inclòs Sant Vicenç. I el 1978 demanà a dos dansaires de l'Esbart Manresà, Joan M. Miquel i Eva Ortega, que s'encarreguessin de forma regular d'ensenyar caramelles als nois i noies de La Coral Nou Horitzó, que a més de cantar, ballaven danses tradicionals.

Gràcies a aquesta col·laboració, als seus impulsors i a l'entusiasme d'un grup de joves del poble, l'any 1981 es va començar a gestar la refundació de l'esbart santvicentí.

Durant el novembre de 1981, a la sala de la rectoria de Sant Vicenç, van començar els assajos del grup amb sis parelles de joves de catorze i quinze anys, i en pocs dies van ser vuit parelles.

Els components del grup van ser: Francina Busquets Mateo, Montserrat Gorgas Simon, Mª Alba Grauvillardell Sánchez, Montserrat Isanta To, Mònica Molera Gómez, Mònica Pozo Lluch, Núria Silvestre Gusí i Maria Ubach Fuentes. I els nois Gerard Fíguls Grauvillardell, Marc Grauvillardell Sánchez,

Grup de dansaires de l'esbart a la plaça Onze de Setembre, el 1982
(Arxiu Esbart Dansaire Santvicentí)

Xavier Isanta Marazuela, Lluís Oliveras Giralte, Joan Panadès Llurdés, Josep Ma. Subirana Pozo, Marcel·lí Subirana Pozo i David Pey Sánchez.

Van començar assajant danses típiques i senzilles: *Galop de Cortesia*, *Ball de cèrcols*, *La Morisca de Gerri de la Sal*, *Ball de rentadores*, *Ball de cintes*, *Ball de panderos*...

Al principi encara no es parlava d'esbart, i encara menys de *Les Gitanes*.

Inicialment l'Esbart Manresà era qui facilitava les músiques enregistrades de les danses i també algunes peces de vestuari per fer més atractives les presentacions. Poc temps després però, els pares dels dansaires van fer una aportació econòmica per tirar endavant els primers vestits, i Conxita Garcia s'encarregà de la regidoria de vestuari.

Per poder legalitzar l'entitat es va formar una junta, ja que les lleis dels anys 80 no permetien actuar fora del propi poble ni demanar subvencions si l'entitat no estava degudament constituïda i inscrita en el registre d'associacions. La primera Junta Directiva va ser formada per Marcel·lí Oliveras Altarriba (president), Jaume Fígols Viñolas (vicepresident), Ricard Silvestre Basomba (secretari), Jacint Busquets Santacreu (tresorer), Joan Gorgas Vila (vocal), Àngel Isanta Finestres (vocal) i Francesc Ubach Vilanova (vocal).

Finalment, el 12 de setembre

1984, reneix l'esbart, després d'una acta fundacional on es van crear els estatuts interns de l'entitat, fent constar en el preàmbul el coneixement de l'activitat de la primera època de l'entitat (1948-1951).

L'esbart encetà la nova etapa sota la direcció de Joan M. Miquel Vallejo i Eva Ortega Toro, amb Laura Suau Farguella a la coordinació i Conxita Garcia a la regidoria de vestuari. La nova orientació tenia dos eixos principals: la investigació de la tradició i la divulgació de la dansa catalana d'arrel tradicional en tots els seus aspectes.

El 8 de desembre de 1984 es va celebrar al pavelló municipal un homenatge al dinamitzador cultural santvicentí, Pere Vall i Viladés, on van participar juntament amb els dansaires de l'esbart, antics dansaires de la primera època (1948-1951). Es van ballar diverses danses i, entre elles, un *Ball de Gitanes* que els directors de l'Esbart van muntar a partir de músiques, passos i figures dels Balls de Gitanes del Vallès, adaptats a les possibilitats dels dansaires del moment.

Després d'assajar durant els primers anys a la sala de la rectoria, van traslladar-se a una sala situada als antics vestuaris de la piscina municipal. En aquesta època l'esbart va patir un cop molt dur amb la pèrdua de la seva coordinadora, Laura Suau.

Una de les primeres fites de l'entitat va ser la creació d'un Esbart Ju-

Estrena del Ball de Gitanes al teatre de la Passió d'Olesa, el 1989 (Arxiu Esbart Dansaire Santvicentí).

Un moment de la celebració del 10è aniversari de l'esbart, el 10 de gener de 1992 (Arxiu: Esbart Dansaire Santvicentí)

venil, que el mes de gener del 1985 va començar la seva tasca i la seva presentació al poble de Sant Vicenç durant les caramelles de diumenge de Pasqua.

També van començar a fer sortides a l'estranger, una de les primeres a Andorra i al Nord d'Itàlia (Pordenone), acompanyats del grup "Xerinola". A partir d'aquell moment, i vist l'èxit assolit com a formació folklòrica, es plantejà de forma seriosa iniciar el camí com a ballet folklòric, és a dir, assolir un nivell artístic que combinés la preparació del cos del dansaire, amb l'aportació de nous materials i formes d'entendre la dansa per arribar a confeccionar un repertori propi.

En poc més de cinc anys, els joves que havien començat l'esbart sent adolescents, es van convertir en experts balladors gràcies a l'alt nivell dels assajos i dels seus mestres, i gràcies a la seva gran dedicació.

El 1989 va ser un any molt important per al Santvicentí. El dia 13 de maig l'esbart va actuar per primer cop al teatre La Passió d'Olesa de Montserrat, ple a vessar amb més de 1.500 espectadors, posant en escena un programa complet en el qual s'inclouïa diverses estrenes. A la primera part es va estrenar: *Ball pla de Lladurs*, amb coreografia de Joan M. Miquel, música de Joaquim Serra i vestuari de Lídia Estany; *Bolero Mariner*, amb coreografia de Joan M. Miquel, música popular instrumentada per Francesc Vila i ves-

tuari de Joan Torres i Maria Ubach i el *Ball de la Castanya*, amb coreografia i disseny de vestuari d'Eduard Ventura i música de Santi Molas.

A la segona part, s'estrenà la nova coreografia del *Ball de Gitanes de Sant Vicenç de Castellet*, obra d'Eduard Ventura, amb guió musical de Josep Torras, instrumentació d'Agustí Cohí i Grau i disseny de vestuari de Maria Carbonell. Va ser acompanyat per la Cobla Sabadell, sota la direcció del mestre Joan Ballús i Ferrer.

L'esbart establí vincles d'unió amb la Colla de Geganters de Sant Vicenç de Castellet i al setembre del 1990 es recuperà, conjuntament amb els membres d'aquesta colla i els responsables de la parròquia, l'oblidat Aplec de Castellet, celebrat en honor de la Mare de Déu del mateix nom.

L'any 1992 l'Esbart Dansaire Santvicentí era considerat un dels millors esbarts de Catalunya per les seves grans actuacions. Per això, després d'haver estrenat la recreació escènica de *Les Gitanes*, Joan M. Miquel es proposà tornar-les allà on van néixer, al carrer, i que fos el poble qui les ballés, com en els seus inicis.

De l'any 1992 destaca la participació de l'Esbart en un cicle de dansa d'arrel tradicional organitzat amb motiu dels Jocs Olímpics Barcelona'92.

Durant anys, era típic que l'esbart anés un diumenge d'agost fins a l'Estartit, on cada any l'actuació tenia molta expectació. També va participar

en el Festival Internacional Folklòric de Dijon, un dels més prestigiosos de l'estat francès, aconseguint gran èxit en les seves presentacions.

El 1993 l'entitat va rebre el Premi Europa per l'Art Popular, concedit per la fundació FVS d'Hamburg. Aquest guardó s'atorgava anualment a entitats europees destacades per la seva trajectòria en el camp de la investigació, divulgació, recuperació i conservació del patrimoni cultural de les diferents regions d'Europa.

L'any 1998 és l'any de l'Esbart Dansaire Santvicentí, l'any en què va celebrar els seu 50è aniversari amb un seguit d'actes festius i una exposició retrospectiva. L'any següent la direcció de l'Esbart passà a mans de Lluís Oliveras.

Una fita important que assolí l'entitat va tenir lloc el diumenge 28 de febrer de 1999 quan va ser convidat a actuar al Palau de Música Catalana de Barcelona dins el cicle "*Música, Cor i Dansa al Palau*".

Per encetar l'any 2000, L'Esbart Dansaire Santvicentí, juntament amb la Coral al Vent, posà en escena un nou espectacle: *Nadal, Llum i Misteri*. El mateix any va estrenar el que havien estat preparant durant tant de temps; dues actuacions al Palau de la Música Catalana a Barcelona, acompanyats per la Cobla Mediterrània, dirigits per Jesús Ventura els dies 19 i 22 de juliol del 2000.

Els dies 22, 23 i 24 de març del

2002 es va posar punt i final al mil·lenniari de Sant Vicenç amb un macroespectacle: *Castellet, memòria mil·lenària*. Les tres actuacions, que van poder veure un total de 2.500 persones, van esdevenir un èxit clamorós. El reconeixement a la tasca feta per les més de 300 persones que hi van participar va arribar a tot arreu, posant de relleu la qualitat i l'esforç dedicat. David Bricollé i David Sanz van fer el guió i Joan Maria Segura va dirigir les diverses entitats i col·laboradors del poble. Una d'elles va ser l'Esbart Dansaire Santvicentí, que va escenificar *El brogit de la verema, El batec de la fàbrica* i com a punt culminant, *Les Gitanes de Sant Vicenç de Castellet*. Totes les coreografies eren de Joan Maria Segura exceptuant les Gitanes, i el vestuari de Joan Torres i Maria Ubach.

D'aleshores ençà, l'esbart ha continuat la seva tasca de transformació, seguint dos treballs de forma paral·lela. D'una banda, la investigació constant per ajudar a enriquir el repertori i per l'altra, el treball de preparació física i tècnica del cos del dansaire, amb l'aplicació i combinació de diferents mètodes escènics, participant activament en les activitats més tradicionals del poble: Caramelles, actuació de Festa Major d'Estiu, la Fira del Vapor i el Caga Tió, entre d'altres.

Actualment l'esbart torna a estar més actiu que mai, fent actuacions arreu de Catalunya amb la nova estrena "de Rem i de Vela", una actuació fresca d'havaneres de la mà del grup femení "Anxovetes" i amb coreografies de Noèlia Arjona.

El Ball de Gitanes a Sant Vicenç de Castellet

Per trobar els orígens del Ball de Gitanes de Sant Vicenç de Castellet cal remuntar-se a principis del segle XX, quan començava a desenvolupar-se al poble el sector econòmic de les pedreres. El Ball de Gitanes fou ballat per primera vegada el 10 de febrer de 1907 a la plaça de la Constitució, actual plaça de l'Ajuntament. Hi participà un grup de picapedrers vinguts de Caldes de Montbui, que introduïrien aquest costum tant arrelat

L'Esbart Dansaire Santvicentí en un moment de l'estrena "de Rem i de Vela", el 2 de juliol de 2016 (fotografia de David Garriga)

a la zona del Vallès. Les noies que els acompanyaven eren de Sant Vicenç.

Després d'un temps sense ballar-les, la iniciativa de Pere Canal (secretari de l'ajuntament i dansaire de l'entitat Joventut Vicerense) ajudà a recuperar-les durant la Festa Major i el Carnestoltes de 1918. Però no es tornaran a ballar fins el 1948, interpretades pels dansaires grans de la primera època de l'esbart.

Durant la segona època de l'esbart, l'any 1987, es va crear un grup de recerca amb l'objectiu de trobar informació sobre les Gitanes ballades durant la primera època.

Una persona de Sant Llorenç Savall va donar detalls de peculiaritats de les Gitanes que ja s'havien ballat a Sant Llorenç i que tenien com a característiques principals un galop durant el qual es proclamava i es coronava una noia com a "núvia", que canviava cada any, i també un *vals-jota* que es ballava al final. Curiosament, entre la documentació facilitada per Pere Santacreu, hi havia partitures de piano de les gitanes que es ballaven a la primera època i entre elles hi havia un *vals-jota*.

Amb tota la informació recopilada, es van crear Les Gitanes de Sant Vicenç de Castellet actuals, respectant les partitures trobades, i afegint un passeig d'entrada sobre la música del Ball de Caldes, com a homenatge a aquells picapedrers que van portar la

tradicció al poble i també una música de galop al final.

Es va encomanar al músic manresà Josep Torras i Giménez la creació d'un guió musical sobre el qual el mestre Agustí Cohí i Grau va fer posteriorment la instrumentació per a cobla i percussió. La coreografia va anar a càrrec d'Eduard Ventura i Díez, de Rubí.

La recreació escènica del Ball de Gitanes de Sant Vicenç es va estrenar el maig de 1989 al Teatre La Passió d'Olesa de Montserrat, amb vestuari de Maria Carbonell i amb acompanyament musical de la Cobla Sabadell, que en aquesta dansa va ser dirigida pel propi instrumentador, el mestre Agustí Cohí i Grau.

Al 1992, Joan M. Miquel féu una adaptació d'aquesta recreació escènica per ser ballada al carrer de forma participativa, el diumenge de Festa Major, a la plaça de l'Ajuntament, tornant així el costum de ballar gitanes al lloc d'on, a primers del segle XX, havien sortit.

Les Gitanes de Sant Vicenç de Castellet són actualment un pilar fonamental de les tradicions populars del poble que, en la darrera ballada, el maig del 2016, van celebrar 25 anys, i que continuen omplint la plaça, any rere any, amb més de 300 balladors.

Aina Berenguer i Santamaria
Estudiant